

БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВИРІШЕННЯ

UNEMPLOYMENT AND WAYS TO SOLVE IT

Павлюк Т.І.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Pavlyuk T.I.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

Вакулюк О.А.

студент
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Vakuliuk O.A.

Student
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

Статтю присвячено дослідженню проблеми безробіття в Україні та її соціально-економічному аналізу. Визначено у ринковій економіці безробіття виступає як результат взаємодії між попитом на робочу силу та її пропозицією. У статті визначено позитивні та негативні наслідки проблеми безробіття в Україні, які становлять загрозу соціально-економічній дестабілізації країни. Визначено основні чинники, які формують таку макроекономічну проблему як безробіття. Обґрунтовано необхідність зниження цього рівня до мінімуму за допомогою активної державної політики. Охарактеризовано зарубіжні моделі успішного регулювання зайнятості та безробіття та на їх основі запропоновано механізми та інструменти подолання цієї проблеми в Україні. Запропоновано напрями подолання проблеми безробіття, орієнтовані на активну політику розвитку економіки загалом.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, рівень безробіття, наслідки безробіття, інвестиційні вкладення.

Статья посвящена исследованию проблемы безработицы в Украине и ее социально-экономическому анализу. Определен в рыночной экономике безработица выступает как результат взаимодействия между спросом на рабочую силу и ее предложением. В статье определены положительные и отрицательные последствия проблемы безработицы в Украине, которые представляют угрозу социально-экономической дестабилизации страны. Определены основные факторы, которые формируют такую макроэкономическую проблему как безработица. Обоснована необходимость снижения этого уровня к минимуму с помощью активной государственной политики. Охарактеризованы зарубежные модели успешного регулирования занятости и безработицы и на их основе предложены механизмы и инструменты преодоления этой проблемы в Украине. Предложены направления решения проблемы безработицы, ориентированные на активную политику развития экономики в целом.

Ключевые слова: безработица, рынок труда, уровень безработицы, последствия безработицы, инвестиционные вложения.

The article is devoted to the study of unemployment in Ukraine and its socio-economic analysis. Unemployment in a market economy is the result of the interaction between labor demand and its supply. The article identifies the positive and negative consequences of the unemployment problem in Ukraine, which pose a threat to the country's socio-economic destabilization. The main factors that form such a macroeconomic problem as unemployment are identified. The necessity of reducing this level to a minimum with the help of an active state policy is substantiated. Foreign models of successful regulation of employment and unemployment are characterized, and on their basis, mechanisms and tools for overcoming this problem in Ukraine are proposed. The directions of solving the problem of unemployment, focused on an active policy for the development of the economy as a whole, are proposed.

Keywords: unemployment, labor market, unemployment rate, consequences of unemployment, investment.

Постановка проблеми. В умовах переходу України до ринкової економіки та кризових явищ проблема безробіття стала однією з найголовніших проблем вітчизняної економіки.

Безробіття – соціально-економічне явище, в якому частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі й стає «зайвою». Станом на сьогодні, за даними ООН,

близько 800 млн. осіб, тобто кожен третій працездатний у світі не має роботи взагалі, або має сезонний чи випадковий заробіток. Чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття і навпаки.

У ринковій економіці безробіття виступає як результат взаємодії між попитом на робочу силу та її пропозицією. У країнах з розвинутою економікою безробіття може стати, як правило, наслідком зростання виробництва і його структурної перебудови в результаті науково-технічного прогресу, скорочення виробництва якого-небудь товару внаслідок його неконкурентоспособності, що веде до скорочення зайнятості населення. Українське безробіття принципово відрізняється за своїми передумовами від аналогічних явищ у країнах Заходу. Справа в тому, що в даний момент наша країна ще не вийшла з економічної кризи, яка протікає в усіх сферах суспільства. Ця ситуація зумовлена безліччю факторів – як економічних, так і соціальних і політичних. На тлі саме цієї кризи виник основний фактор, що сприяє виникненню і зростанню безробіття в країні – це вивільнення робочої сили на етапі загального спаду виробництва, що призвело до розпаду господарських зв'язків, закриття підприємств, значних скорочень централізованих інвестицій. Специфіка українського безробіття визначається також тим, що на відміну від країн з розвинутою економікою, з їх перевиробництвом товарів і обмеженістю ринку, в Україна немає непереборних перешкод для створення нових робочих місць для безробітних, адже ємність українського ринку для виробництва товарів і послуг далека від вичерпання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми зайнятості і безробіття в Україні знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених: С. Бандура, Д. Богиня, Г. Волинський, В. Гесць, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Дзюба, Є. Лібанова, Ю. Маршавін, С. Мочерний, О. Чурилова А. Чухно та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте слід зазначити, що незважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання аналізу причин та шляхів подолання безробіття як одне з глобальних проблем світу на сучасному етапі реформування економіки України залишається актуальним і потребує подальшого вивчення й додаткових наукових і практичних розробок.

Мета статті. Оцінка стану безробіття на сучасному етапі розвитку економіки України, визначення основних причин та наслідків безробіття як одної з глобальних проблем світу, а також запропонувати напрямки його подолання.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі внутрішня політика держав пов'язана з вирішенням таких проблем, як безробіття, зміна клімату, епідемії, економічна криза, що загрожують стабільності держав і вимагають співпраці для їх вирішення. За останні три десятиліття, безробіття стало однією з найбільш значущих проблем, не тільки в країнах, що розвиваються, а й розвинених країнах. Безробіття призводить до масової бідності, до зниження

заробітної плати, загрожуює соціальній та політичній стабільності.

Стан безробіття базується на трьох критеріях, які повинні задовольнятися одночасно: – «без роботи», тобто відсутність роботи за наймом або самозайнятості; – «готовність і здатність працювати у даний час»; – «пошук роботи». Безробіття є макроекономічною проблемою, яку формують такі чинники:

1) структурні зрушення в економіці, що призводять до масштабних змін у структурі й кількості попиту на робочу силу;

2) зниження темпів економічного розвитку спричиняє зменшення кількості робочих місць, порушення збалансованості кількості працівників і кількості робочих місць;

3) недостатній сукупний попит;

4) інфляція викликає скорочення капітальних вкладень, зниження реальних доходів населення, що викликає збільшення пропозиції зі зменшенням попиту на робочу силу;

5) співвідношення цін на фактори виробництва, яке веде до переважання працездатних технологій;

6) сезонні коливання виробництва, що викликають зміни у попиті на робочу силу;

7) науково-технічний прогрес, що збільшує диспропорції між попитом і пропозицією робочої сили [7, с. 12].

Вплив сукупності факторів вимагають застосування системного підходу до вирішення проблеми безробіття. Безробіття як соціально-економічне явище присутнє у кожній країні, оскільки має не тільки негативні, а й позитивні наслідки (табл. 1).

Згідно статистичних даних, за останні 5 років рівень безробіття зріс на 2,5%, що призводить до економічних втрат та соціальної напруги. Але особливо негативною є тенденція його поступового зростання. За методологією МОП рівень безробіття в Україні зростає, та відображений темп зростання не відображає реальної ситуації.

Існує багато проблем щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють об'єктивно оцінювати реалії його рівня в Україні:

– неможливо врахувати осіб, які втратили надію отримати робоче місце і не стоять на обліку в службі зайнятості;

– статистика не враховує часткову зайнятість, тобто ті, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи керівництва, вважаються зайнятими;

– неправдива інформація з боку безробітних [1].

Велика кількість працівників працює без офіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, хто отримує виплати по безробіттю й задіяний в тіньовій економіці. При цьому статистика не враховує, що саме через відсутність роботи близько 7 млн. наших співвітчизників виїхали за кордон на заробітки. Не включається до складу безробітних ні 2 млн. селян, які живуть лише із присадибного господарства, ні тих, котрі працюють на «чверть ставки», ні тих, хто мають тимчасові підробітки.

Негативні наслідки безробіття є значно серйозніші, ніж позитивні, і вони становлять загрозу

Позитивні та негативні наслідки безробіття в Україні [3, с. 61]

Негативні сторони	Позитивні сторони
Падіння життєвого рівня населення	Зростання конкуренції між працівниками
Зростання витрат на допомоги безробітнім	Стимулювання підвищення інтенсивності і продуктивності праці
Скорочення податкових надходжень	Підвищення соціальної цінності робочого місця
Загострення криміногенної ситуації	Зростання конкуренції між працівниками
Посилення соціальної напруги	Зростання соціальної значимості та цінності праці
Падіння трудової активності	Перерва в зайнятості, як час зайнятися навчанням
Посилення соціальної диференціації	Підвищення рівня освіти

національному розвитку і національній безпеці країни, оскільки можуть бути головною причиною соціально-економічної дестабілізації. Тому потрібно зменшити їх вплив за допомогою впровадження державою заходів, які підвищують рівень зайнятості, збільшують особисті доходи населення шляхом створення нових високооплачуваних робочих місць, покращення рівня виробництва. Основним джерелом створення робочих місць у зарубіжних країнах є інвестиції. Інвестиційні вкладення є індикатором розвитку національної економіки та мають значний вплив на функціонування ринку праці в Україні. Оскільки іноземні інвестиції є визначальною передумовою розвитку національної економіки та важливим індикатором умов підприємницької діяльності, то, у свою чергу, дають можливість на збільшення робочих місць, а отже, зменшення рівня безробіття. Чим масштабнішим буде обсяг інвестиції та ефективність їх використання, тим перспективи економічного зростання будуть вищими [4, с. 106].

Для формування умов національної економіки, за яких зростає рівень зайнятості за рахунок збільшення інвестицій (що відповідає постулатам системного підходу) вважаємо, варто звернутись до досвіду країн, які успішно створюють привабливе інвестиційне середовище, за рахунок чого оптимізуються процеси зайнятості та безробіття. Так, на Восьмій Європейській регіональній зустрічі Міжнародної організації праці (МОП) були визначені п'ять напрямів, на яких повинні зосередитися уряди, роботодавці, працівники та МОП, а саме:

1. забезпечення кредитних потоків та стимулювання попиту;
2. поширення соціального захисту та політики зайнятості, особливо стосовно найбільш уразливих груп;
3. підтримка продуктивних підприємств, особливо малих;
4. забезпечення дотримання та просування основоположних принципів та прав у сфері праці;
5. підтримка і збільшення допомоги задля розвитку та інших інвестиційних потоків до уразливих країн [5].

На саміті ЄС 2010 року були обговорені питання загальноєвропейського безробіття. Виокремлено десять напрямів подолання проблеми:

1) намагатися забезпечити кожного робочим місцем, у поєднанні з перепідготовкою та за підтримки державного фінансування (у тому числі з Європейського соціального фонду);

2) заохочувати підприємництво та створювати робочі місця, наприклад, шляхом зниження пов'язаних із заробітною платою витрат на роботу і надання гарантій;

3) покращувати ефективності національних служб зайнятості шляхом надання інтенсивного консультування, навчання та пошуку роботи в перші тижні безробіття, особливо для молодих безробітних;

4) підвищувати якість навчання і стажування;

5) сприяти більшій відкритості ринків праці шляхом забезпечення стимулів до праці, ефективної активної політики на ринку праці та модернізації системи соціального захисту, що також призведе до більш повної інтеграції знедолених груп, включаючи інвалідів, низько кваліфікованих і мігрантів;

6) покращувати навички на всіх рівнях у навчанні, зокрема, надавати всім випускникам шкіл необхідні знання, щоб знайти роботу;

7) використовувати мобільність робочої сили у відповідності з попитом та пропозицією робочої сили;

8) визначати можливості для працевлаштування та покращувати навички прогнозування;

9) надавати безробітним і молодим людям змогу відкрити власний бізнес, наприклад, шляхом впровадження бізнес-навчання та підтримки стартового капіталу, або шляхом зниження чи усунення оподаткування;

10) передбачати та управляти реструктуризацією на основі взаємного навчання та обміну позитивним досвідом [6, с. 568].

Отже, за умов невизначеності та недовісти державних інструментів регулювання на ринку праці основними засобами збалансування процесів зайнятості та безробіття повинні стати імплементація зарубіжного досвіду з урахуванням національних особливостей інституційної системи та специфіки інвестиційного середовища.

Висновки. Проблема безробіття є досить актуальною на сьогоднішній день і вимагає розробки та реалізації соціальних гарантій як від держави, так і від регіональних органів влади. Проблема безробіття – це проблема, яка потребує негайного

вирішення і глибокого наукового аналізу та вироблення на цій основі практичних рекомендацій, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально – допустимого рівня.

Сьогодні вітчизняний ринок праці опинився у стані кризи та потребує зміни і приведення у відповідність до європейського стандартів. Зокрема в Україні значно знизився попит на робочу силу. У зв'язку з цим важливо забезпечити реальні стимули для роботодавців щодо створення робочих місць, особливо у сьогоднішніх умовах військової агресії, та активізацію безробітних до пошуків роботи. Є також досвід європейських країн, де створено стимули для роботодавців, котрі відкривають нові робочі місця, дають молоді першу роботу тощо. І цим досвідом нам варто скористатися.

Основними напрямками вирішення проблеми безробіття в нашій країні можуть бути: збільшення державного фінансування програм професійного

навчання; надання податкових пільг для підприємств з високою часткою зайнятого населення; збільшення фінансування заходів щодо надання ефективної підтримки пошуку робочих місць безробітним; преміювання підприємств, які сплачували страхові внески протягом більше, ніж двох років, без звільнень робітників; надання податкових кредитів підприємствам за кожне нове створене робоче місце; відповідність держзамовлення на підготовку спеціалістів у відповідності із реальним станом попиту на робочу силу; стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; надання підприємцям субсидій, премій та податкових пільг для найму додаткової робочої сили або переведення частини працівників на скорочений робочий день; стимулювання підприємців до навчання, перекваліфікації й подальшого працевлаштування додаткової робочої сили; залучення приватного (як вітчизняного, так і іноземного) капіталу в райони зі стійким рівнем безробіття; заходи щодо квотування робочих місць для представників найуразливіших груп на ринку праці, безвідсоткові кредити, що надаються безробітним, які започатковують власний бізнес.

Література:

1. Державний комітет статистики. URL: www.ukrstat.gov.ua
2. Єдина інформаційно-аналітична система державної служби зайнятості України. URL: <http://www.mlsp.gov.ua/pages.asp?id=76>
3. Майсюра О.М. Безробіття та наслідки його впливу на економіку країни. *Економіка та держава*. 2017. № 8. С. 60-61.
4. Мельничук Л.С. Основні проблеми зайнятості населення України. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. 2017. Т. 189, № 177. С. 105-108.
5. Офіційний сайт державної служби зайнятості України. URL: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>
6. Ткаченко Є.О. Безробіття та проблеми сталого розвитку сільських територій України. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (49). С. 567-571.
7. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 12-13.